

Cavil·lacions d'Estiu

Marc-Aureli Vila

Arbor CLXIII, 642 (Junio 1999), 321-329 pp.

Durante el siglo XX las experiencias y los razonamientos de los humanos se han visto intensamente intervenidos por situaciones insospechadas y ello en forma acelerada. Las dudas, los interrogantes y los planteamientos se han multiplicado en las últimas décadas. Y ello ha sido positivo. El autor expone aspectos y realidades en proceso de cambio: y lo hace a través de preguntas, de aseveraciones y de esperanzas.

L'estiu de 1998 a la ciutat de Barcelona fou força xafogós. Ens alliberà, si més no parcialment, de la pesantor que ens afeixugava l'esperit l'amable invitació a col·laborar en un pròxim exemplar temàtic de la revista AMBOR del CSIC; una invitació que impedí que ens deixéssim dominar per la calda estiuença i la sopor que arrossegava.

Als qui creiem que encara podrem arribar a conviure amb el segle XXI, encara que no per gaire temps, no ens és gaire difícil, si Déu hi ajuda, intentar analitzar el temps passat i tractar —únicament tractar— de fer una ullada al mil·lenni que comença.

D'infants visquérem la guerra mundial dita Europea de 1914-1918. Ho férem a través de les converses de la gent gran i dels cromos —propaganda gràfica— que acompanyaven la xocolata que ens donaven a l'hora de berenar. Coneixíem els mariscals francesos i els cascs amb punxa dels soldats alemanys, i teníem una vaga idea del que eren els fronts de batalla, les trinxeres i les accions bèl·liques de les esquadres al mar. Ben cert és que no sentíem cap preocupació per l'avenir de

les nacions i de la humanitat. A les persones grans dels països neutrals els succeïa quelcom de semblant. Això sí, manifestaven que es tractava de l'última guerra en gran, car una altra faria desaparèixer la vida del planeta. De fet, preveïen un futur de pau i progrés. De progrés material per a unes minories, prou que n'hi hagué; de pau per als pobles, no gens.

La guerra intercontinental de 1939 a 1945 demostrà que la humanitat no havia esscarmentat.

Actualment ens trobem mentalment intervinguts per dues posicions mentals dominants: la que ens indica que difícilment podem preveure què succeirà en el segle XXI, que, per un altre cantó, ben poc repercutirà en nosaltres; i, la segona, que ens indica que les generacions que vénen darrere nostre poc cas faran de les prediccions, semblantment com férem nosaltres amb les exposades per les generacions anteriors a la nostra. Fins aquí la nostra primera reflexió.

Reflexionar sobre el futur, per a aquell qui ho fa sempre, resulta positiu, car indueix a fer que les neurones entrin en activitat i no es deixin anar a la indolència. No creiem, però, que això impressioni gaire els altres; menys encara si les reflexions es fan en silenci. Potser sí que, si les reflexions es presenten en lletres d'impresió, com a mínim mereixeran la possibilitat de ser llegides per algú.

L'esforç que representa el fet de reflexionar és retribuït amb el fet que en la nostra ment retornen vigències més o menys arxivades en la memòria. Sense que s'intenti fer cap autobiografia, es tendeix a recopilar motivacions i percepcions viscudes. I sempre val la pena de fer-ho.

Tota recapitulació d'actituds preses en altres temps condueix a reflexionar o a mesurar en quin grau influenciaren les nostres actuacions i decisions. S'ha de fer per manera, a través d'un generós esforç, que puguem treure conclusions de caràcter general fent fins allà on és possible abstracció de les nostres persones. Procurar ser objectiu és molt plausible i recomanable, però ser-ho del tot es fa molt difícil.

El segle XX ha sostingut unes molt pesades càrregues de responsabilitat degudes al fet que, al llarg de tot el segle, s'han produït evolucions d'una gran intensitat en el camp de les ciències i de les tecnologies; un procés que s'ha exterioritzat amb la persistent i exigent propaganda de tota mena d'innovacions, amb un fort contingut revolucionari. Aquesta situació ha contrastat amb la passivitat i manca de reacció dels estudis referents al comportament humà. El resultat han estat serioses situacions de desconfiansa dintre les col·lectivitats, especialment aquelles qualificades de socialment i econòmicament poc

desenvolupades, així com en les àmplies franges inferiors de les societats considerades més desenvolupades.

El segle XX es disposa a tancar les portes d'una etapa històrica en la qual les orientacions socioeconòmiques i la dinàmica dels esdeveniments polítics han registrat veritables mutacions.

Si ens referim a les ideologies religioses dels jerarques que es consideren guiadors de les conductes humanes limitant-nos a les que considerem més relacionades amb la geografia europea, prou sembla que hagin perdut bona part del pes que se'ls reconeixia en altres segles. En determinats ambients territorials, com són el nord d'Irlanda i els Balcans, els pretesos sentiments religiosos són el pretext per tal d'establir i mantenir l'odi dintre les comunitats civils. La qualificació de «cristianes» que tenen algunes d'aquestes religions no és prou per a establir climes de pau i tolerància. La veritat és que les crisis internes que es viuen en els àmbits de govern d'algunes esglésies sembla indicar que en el segle proper la situació pot deteriorar-se encara més.

Seguim reflexionant en l'àrea religiosa. Les altes jerarquies de les diverses esglésies massa sovint cauen o recauen en persones d'avançada edat que han dedicat la seva vida a obeir i a fer-se obeir, i que se senten posseïdores de veritats absolutes. Llurs ments, en tot moment, han estat subordinades a uns cànons que no sempre, ni de bon tros, coincideixen cronològicament amb les evolucions de les societats i els coneixements científics.

Durant el segle XX i a tot Europa, primer en uns estats i després en uns altres, s'ha obtingut, no sense lluita, l'equiparació legal, professional i política de la dona respecte a l'home. La gent d'aquest segle es pot sentir orgullosa d'un procés que, si bé encara no s'ha perfeccionat del tot, ha conduït a trencar una injustícia mil·lenària. Com en tants altres aspectes, resta molt camí a fer. Encara s'imposen posicions masclistes inexplicables considerant els principis que diuen defensar els qui les professen. No ens introduïrem en aquest camp, si bé estem convençuts que després d'un temps en ve un altre i que aquells que ocupen llocs preeminents, simplement per raons de vida, seran substituïts.

A les universitats dels anys trenta eren ben poques les companyes d'aula. En els anys transcorreguts hem constatat —on les nostres classes eren suportades— un nombre progressivament semblant d'elements femenins i masculins. L'equitat ha fet un gran pas endavant.

Una pregunta que requereix reflexió abans de contestar-la: veuran, els qui visquin durant el segle XXI, renovacions tan positives com les inspirades pel tarannà de Joan XXIII? Es tractava de renovacions que conduïen a l'esperança. *Esperança prové de esperar.*

En una altra àrea de reflexions ens referirem als ambients europeus. En l'intens capgirell del concepte que es tenia d'Europa, de l'Europa dels estats, que de fet negava o tractava de negar els agrupaments humans de caràcter nacional d'aquest subcontinent, es va arribar a identificar *Estat* amb *Nació*! Els inicis d'aquest procés rectificador s'han de cercar a partir de l'endemà de la guerra de 1914-1918.

Els canvis que se succeeixen de dia en dia, siguin de caràcter econòmic, polític o legal en diversitat d'àrees, comencen a ser compresos i acceptats, amb les reticències que siguin del cas, pels ciutadans dels diversos països que integren la Unió Europea. Els europeus se senten cada cop més europeus.

Aquells a qui pertoqui viure la seva immersió en el segle XXI, quan repassin la història de l'Europa del segle XX, per poc científicament que treballin aquesta història, s'han d'adonar dels radicals canvis que ens ha tocat viure —els que ho hem fet— durant el segle XX. Ens atreviríem a dir que se'ls farà un xic difícil de comprendre la mentalitat de molts dels capdavaners polítics de l'Europa del nostre segle. Es tractava d'una Europa relacionada amb la del segle XIX, d'esperit i d'acció colonialista; un esperit que perdura durant les primeres dècades del segle següent i que va conviure amb els antagonismes de tipus dinàstic i les apetències de poder i domini econòmic.

Cal afegir que l'Europa del segle que fineix també ha estat l'Europa dels règims totalitaris i de les dictadures de crueltat extrema governades per personatges amb evidents tares mentals i ultraegocèntriques. La guerra mundial de 1939-1945 i d'altres guerres relacionades amb ella, foren crims de gran magnitud instigats pels dictadors i el seu entorn.

Si no s'hagués lluitat en la guerra peninsular de 1936-1939 a favor de la legalitat constitucional en terres hispàniques, i, posteriorment, durant els anys de dictadura, no s'haguessin mantingut a l'interior i a l'exterior de l'Estat espanyol els sentiments democràtics, les generacions d'avui no es podrien sentir ciutadans de llurs terres i d'Europa. Cal reflexionar sobre això.

Potser si que els historiadors científics d'un futur pròxim podran dir que Europa començà a ser Europa a la darrerria del segle XX.

Fou al final del segle XX que s'experimentà l'increment del protagonisme dels estudiosos en ciències humanístiques que tractaven d'investigar els antecedents de la deificació de personatges del tot inacceptables com a líders de diverses ideologies. S'ha de seguir treballant en aquesta indagació. El camí a fer és llarg i rostre, però és el camí. No n'hi ha d'altre.

La gran revolució a fer com a resultat d'aquesta recerca de ben segur s'allargarà per tot el segle que ve. Aquesta revolució ha de tenir per finalitat trobar els polítics coneixedors de les seves pròpies societats polítiques que sorgeixen d'unes ciutadanes pensants que decideixin el seu futur sense la intervenció directa o indirecta de poderoses multinacionals, d'organitzacions que barregen els interessos de l'esperit i els interessos del poder polític i del poder econòmic, de la poca consistència intel·lectual d'arribistes..., i pot allargar-se la llista.

Al final del segle XX encara són evidents les actuacions de qui, a través de declaracions orals o escrites, imatges televisades i d'altres mitjans propagandístics, posen de manifest que existeixen polítics que neguen el que la ciència expressa i demostra. La recerca de la veritat és èticament tan obligatoria per al científic com per al polític.

Les ideologies han de tornar, un cop revisades i posades al dia, al lloc que ocupaven en la vida de les col·lectivitats. Estem convençuts que els principis ideològics del segle XIX i els que apareixeren posteriorment no tenien res a veure amb les dictadures ni amb les accions antisocials. S'ha d'estudiar i analitzar el pensament dels grans teòrics que cercaven més justícia social. La humanitat ha fet camí recolzant-se en veritats i cometent errors.

A la primavera del segle XXI la Unió Europea emprendre la gran volada, i esperem que, sense tardar, se li uniran altres estats europeus. La història haurà fet un tomb difícilment reversible.

Els estats que formen la Unió i els que s'hi integraran renunciïn de ple dret a importants i àdhuc bàsiques porcions de llur sobirania a favor de la fusió dels interessos europeus que, pel fet d'esdevenir comuns, integren el poder de decisió a la Unió Europea. Es tracta d'una situació del tot nova que al llarg de la major part de l'actual segle hauria estat impensable.

Costaria poc acceptar que el que s'ha considerat una utopia s'ha convertit en una realitat. Políticament, es tracta d'una mutació, no d'una simple evolució.

Els europeus comencen a assimilar que les fronteres estatals que fa ben poc requerien ser creuades amb passaports, visats i el pagament de drets duaners, s'han desdibuixat. L'antiga política duanera —proteccionista o no— ha perdut pes en la confecció dels pressupostos estatals. Les mercaderies originalment europees recorren les xarxes viàries de la Unió alliberades de traves i papers.

Al principi del segle XXI la moneda *euro* substituirà bitllets i diner en metàl·lic estatals en les butxaques, les bosses, les carteres i els comptes corrents dels pobladors de la Unió Europea. La política mo-

netaria, que tanta importància ha tingut per als poders públics dels estats, serà substituïda per la política monetària del Banc Central de la Unió.

La política macroeconòmica dels territoris que formen o formaran part de la Unió és controlada cada cop més pels organismes de govern de la Unió.

S'acaba el segle XX, i ha arribat al coneixement de tots els interessats, començant pels nostres agricultors, que la política agrària és intervinguda per les oficines que són del cas i que depenen de la Unió.

El més alt organisme militar dels palsos relacionats amb l'Atlàntic Nord és avui l'OTAN o NATO. El seu comandament i la seva direcció política estan relacionats amb la defensa preventiva i amb la possibilitat d'acció real de les seves forces armades, unes forces que fins fa ben poc depenien exclusivament dels poders públics dels estats. Avui integren un tot. L'Estat espanyol s'incorporà a l'OTAN el 1982. És possible que la imatge d'uniques forces armades políticament bel·ligerants en un estat hagi quedat fora de la vista i de la raó. Aquesta realitat, d'acord amb la història peninsular, podria qualificar-se de *mutació*.

A les facultats de dret de les universitats que actuen en els territoris de la Unió Europea s'estudia cada cop amb més interès el dret europeu que es va promulgant. Amb aquesta denominació o una altra d'equivalent, es recopilen les normes jurídiques que sorgeixen tant dels organismes de govern de la Unió Europea com dels estats que integren la Unió i dels governs de les entitats autònomes que són del cas.

Durant el segle XXI els tribunals de justícia de la Unió Europea, pressionats per les noves circumstàncies que són previsible, podran esdevenir les corts supremes de tota la Unió; si més no, per a determinats delictes o procediments jurídics discordants entre dos o més estats. Expressem aquesta possibilitat com a fruit de la reflexió.

Part important de les diverses constitucions dels actuals estats europeus quedarà obsoleta. Els estats més previsors hauran procedit a la revisió a fons de la seva carta constitutiva i d'aquelles lleis que siguin del cas, per tal d'evitar situacions d'emergència que poden preveure's.

Si reflexionem sobre el que hem exposat fins aquí, de ben segur que, per associació d'idees, sorgiran nous conceptes i s'afirmaran criteris que caldrà posar en marxa amb certa urgència per tal d'evitar que governs i institucions politicoadministratives, així com els ciutadans que s'hi relacionen, no es trobin situats en atzucats de difícil sortida.

Els règims polítics estatals, com els que hem conegut en el segle XX i a Europa, assoliren la seva preponderància internacional més gran durant els segles XVIII i XIX, que fou quan els respectius governs s'obriren a la intervenció de la ciutadania; ensems que es feia per manera d'anorrear o posar en situació subordinada les nacions, o sigui els pobles com a comunitats orgàniques formades al llarg de la historia. Els estats creadors i mantenidors d'una política netament assimiladora entraren en crisi en el segle XX. Entre els segles XVII i XX llur política part defora d'Europa fou netament colonialista i marcadament assimilista respecte a les nacions que en formaven part per annexió imposada. Ambdues maneres de procedir dominaren a ultrança les polítiques exteriors i interiors de diversos estats europeus. Una política que en mant país destruï o tractà de destruir la civilització, la cultura, l'idioma, l'ètnia i els costums.

Al final del segle XX la nova Europa té un interès en ascens per les regions econòmiques i per llur, en més d'un cas, indiscutible personalitat nacional i que ha estat un estat al llarg de molts segles. Uns altres ambients geogràfics interessants que preocupen evidentment els urbanistes són els de les grans àrees metropolitanes. I comparteixen aquest interès així també les mancomunitats de municipis, que requereixen que se'ls reconegui una àmplia autonomia municipal.

Aquests ens públics són prou importants per a fer reflexionar àdhuc els ressagats sostenidors dels municipis sense personalitat politicoeconòmica.

Una pregunta amb prou contingut per a fer reflexionar: estan preparades les generacions que iniciaran el segle XXI a una edat prou madura per a acceptar responsabilitats pel que fa a la família, a la vida professional i a l'actuació cívica, nacional i humana? Podem situar, temptativament, aquesta edat entre els vint-i-cinc i els cinquanta anys. La majoria de la gent d'aquesta edat no haurà viscut les dictadures que marcaren la política i la vida dels europeus del segle xx. En el cas de l'Estat espanyol, és quelcom prou tangible.

D'aquesta població entre els vint-i-cinc i els cinquanta anys, clarament minoritaria, no es podrà negar que durant la part del segle XX que varen viure no van rebre cap orientació que els fos útil amb vista al segle següent.

En l'aspecte professional, àmplies masses de la població del planeta i, per tant, d'Europa s'han de sentir desconfiades pel que fa al seu futur si consideren la més bona formació de la generació que els ve darrere. Una imposició de l'actual època és la imperiosa necessitat de sotmetre's a un constant reciclatge si és que hom vol mantenir-se actiu en el mercat de treball.

Sovint es llegeix o s'escolta que, a la Terra, en un futur escassejarà l'aigua. La quantitat d'aigua del nostre planeta no minvarà ni s'incrementarà. Estigui en forma líquida, sòlida o gasosa, la suma sempre serà la mateixa. El problema de l'aigua s'ha de plantejar en altres termes: el volum d'aigua que requereixen els regadius, les activitats industrials i els usos domèstics bo i considerant el constant increment de la població mundial, el de les superfícies industrials i el de les terres sota conreu, exigeixen créixer els volums d'aigua potable disponible. Els oceans posseeixen enormes masses d'aigua. Si aquesta aigua es repartís i cobrís les actuals terres emergides —149.450.000 km²—, aquestes terres desapareixerien sota una capa d'aigua de 7.500 metres de gruix. Acceptem que es tracta d'un impossible.

Pero l'aigua dels oceans és salada i, per tant, no és apta ni per al consum humà, ni per al regadiu ni per a la indústria.

Es coneixen i s'utilitzen procediments prou efectius per a dessalinitzar l'aigua de mar; però el cost de les operacions per a fer-ho és massa elevat per a generalitzar-ne l'ús. Aquest és el problema a resoldre. Assolir el descens dels costos que comporta l'operació de separar la sal del clorur de sodi de l'aigua que la conté és un dels reptes que les generacions del segle XX deixen com a herència a les del segle XXI.

Pel seu propi interès, els empresaris dels països industrialitzats haurien de finançar els esforços dels científics i dels tecnòlegs en la recerca de procediments que, a costos acceptables, resolguessin el plantejament exposat.

S'ha de perseverar en la recerca de la veritat. Aquesta recerca és la que ha permès l'evolució de les societats humanes a través de l'evolució dels individus.

S'ha de creure que, en el mil·lenni que s'iniciarà d'aquí poc temps, la recerca de la veritat s'intensificarà, i s'obtindrà més reflexió individual i col·lectiva; amb la qual cosa la humanitat anirà prescindint d'aquells que pretenen posseir la veritat absoluta: els integristes.

Finirem amb un plantejament que s'haurà de resoldre al principi del pròxim segle, car el que resta de l'actual no és prou perquè és a les acaballes. Es tracta de preservar les noves generacions del perill que pot representar l'excés de dependència mental respecte als instruments que la ciència electrònica posa a l'abast de les ments en formació, i que permeten, amb un mínim d'esforç, o de fet sense esforç, realitzar treballs de recerca.

En la nostra feina de cada dia preferim preguntar als llibres o consultar-los directament per tal que siguin ells els qui ens treguin

de dubtes. Ens resistim a recórrer a instruments certament molt admirats, els quals, pitjant determinades tecles o botons, i en un temps de no res, proporcionen respostes i dissipen dubtes.

Quan es treballa directament amb el material bibliogràfic que es té a les mans, atrau la vista i, per tant, la ment cap a altres conceptes, altres valors, i aquestes troballes ens enriqueixen. És quelcom semblant al que succeeix quan es camina pels carrers d'una ciutat, que feia poc ens era desconeguda, en cerca d'una direcció determinada. Abans d'arribar a lloc s'han adquirit sensacions i obtingut coneixements que feia poc no podíem preveure. Si haguéssim utilitzat els serveis d'un transport ens hauriem perdut la possibilitat d'enriquir-nos amb imatges, records i coneixements, i, per tant, amb temes per a reflexionar.